

Νεοελληνική Εθνική Μουσική Σχολή. Ο Μουσικός Θρόνος της Εθνικής Ψυχής

[Πολιτισμός / Μουσική](#)

[Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού](#)

Η μεγάλη ζημία για τη δύσμοιρη πατρίδα μας από τη δολοφονία του Καποδίστρια, μετά την υποτυπώδη και πολύ περιορισμένη ανεξαρτησία του μικρού Ελληνικού κράτους, δεν ήταν τόσο οι πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν, ούτε η αντιμετώπιση των Ελληνικών ιδιαιτεροτήτων με έναν άτεγκτο δυτικοευρωπαϊκό «εξορθολογισμό» -γεγονός, ως έναν βαθμό, αναπόφευκτο- όσο η εγκαθίδρυση στην ψυχή του απλού Έλληνα της νοοτροπίας, πως αδυνατεί να κυβερνηθεί με δικές του δυνάμεις και πρέπει να αποταθεί στην ανώτερη και προηγμένη Δύση.

Επιπλέον, το αποτρόπαιο αυτό γεγονός μετέφερε προς τις Δυτικές κοινωνίες μια εικόνα αναρχίας και ανεξέλεγκτης βιαιότητας, που επιβεβαίωσαν αργότερα αρκετοί Ευρωπαίοι περιηγητές, που συνέχισαν, με αυξανόμενους ρυθμούς, να επισκέπτονται την Ελλάδα, ήδη από την εποχή του Όθωνα. Έτσι, πολύ σύντομα, ο ρομαντικός φιλελληνισμός που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης, έδωσε την θέση του στον οίκτο, ενίοτε δε και στην

απέχθεια. Στην Ευρώπη πλέον, οι μόλις προ λίγων ετών θεωρούμενοι απευθείας απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, φαντάζονται πλέον ως ανάξιοι επίγονοι, ακόμη δε και ως ουδεμία σχέση έχοντες με την αρχαιοελληνική αίγλη.

Δυστυχώς, απεδείχθη πως την άποψη αυτή, ο Ελληνικός λαός δεν μπόρεσε να την αντικρούσει. Δεν πρόκειται μόνον για την αδυναμία υπεράσπισης της εικόνας του προς την Δύση. Πρόκειται κυρίως για την μειονεκτική και συμπλεγματική διάρθρωση της αυτοσυνειδησίας του. Η βεβαιότητα πως δεν μπορούμε, ούτε να κυβερνηθούμε, ούτε να ορίσουμε από μόνοι μας βασικές συντεταγμένες μιας εθνικά αυτόνομης διαδρομής, κάτι που έντεχνα καλλιέργησε και η παρεμβατική Ευρωπαϊκή διπλωματία για ευνόητους πολιτικούς λόγους, διαπότισε όλο το φάσμα της πολιτικής, κοινωνικής και πνευματικής ζωής.

Ο πόνος από τις εμπειρίες ενός οδυνηρού παρελθόντος, που προκλήθηκε από μια δουλεία τεσσάρων και πλέον αιώνων, αναζήτησε παρηγοριά και όραμα στην ολοκληρωτική προσαρμογή στα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Αυτός ο προσανατολισμός αποκαλύφθηκε ανάγλυφα σε όλες τις εκφάνσεις, όχι μόνον της πολιτικής ζωής, αλλά και της καθημερινότητας, κυρίως της αστικής τάξης. Αντίβαρο σε αυτή την πρωτίστως ψυχολογική μειονεξία δεν μπόρεσε να προσφέρει ούτε το αρχαιοελληνικό παρελθόν ούτε η αίγλη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, της οποίας άλλωστε η απαξίωση αποτελούσε κοινή συνισταμένη όλων των Ευρωπαϊκών ιστορικών Σχολών. Το μέλλον του Ελληνισμού έμοιαζε να περιμένει στη Δύση. Στο κάτω κάτω, ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός δεν αρνήθηκε ποτέ τον

θαυμασμό, αλλά και τον ενστερνισμό των βασικών χαρακτηριστικών του Αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού.

Ούτως ή άλλως, όλα αυτά έμοιαζαν πολύ μακρινά, καθ' ην στιγμήν, και μόνον η διατήρηση της Ορθόδοξης πίστης και της Ελληνικής γλώσσας, απεδείχθη αληθινό ιστορικό θαύμα. Προοπτική για το μέλλον και το όραμα εξόδου από την απόλυτη μιζέρια έδιναν οι λαμπρές στολές της Βαυαρικής Αυλής και τα κουστούμια των θιάσων της όπερας που άρχισαν να περιοδεύουν στην Αθήνα και στις μεγάλες πόλεις του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους.

Οι προσλαμβάνουσες παραστάσεις των Νεοελλήνων, όπως έφταναν μέσω της πολύ ευκολότερης πλέον επικοινωνίας με τα Ευρωπαϊκά εμπορικά και πνευματικά κέντρα, οδήγησαν σε απόρριψη και σχεδόν αποτροπιασμό όλα εκείνα τα στοιχεία που θύμιζαν στους πληθυσμούς της Αθήνας και των μεγάλων Ελληνικών πόλεων το πρόσφατο οδυνηρό παρελθόν της αμάθειας και της πνευματικής στασιμότητας. Ιδιαίτερα στον τομέα της μουσικής, η Ελληνική μουσική παράδοση, αποτελούμενη από την Βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική και το δημοτικό τραγούδι, απαξιώθηκαν, ως δείγματα μιας Τέχνης που δεν μπόρεσε να εξελιχθεί, μένοντας παντελώς ανυποψίαστη για τα όντως θαυμαστά επιτεύγματα της έντεχνης Δυτικής μουσικής, που πέρασε από την πολυφωνία της Αναγέννησης στο Μπαρόκ και από κει, στην Κλασική εποχή και στον Ρομαντισμό, το κυρίαρχο καλλιτεχνικό ρεύμα κατά το τελευταίο μισό του 19ου αιώνα. Η ανώτερη και μεσαία αστική τάξη, που αναδύθηκε απότομα από τις στάχτες ενός σκληρού απελευθερωτικού αγώνα, δεν είχε ούτε το υπόβαθρο ούτε τις προϋποθέσεις για να αποφύγει ούτε στις μουσικές της προτιμήσεις τον άκρατο μιμητισμό και τον βαυκαλισμό πως ανήκει πλέον στην... προηγμένη Δύση.

[page_end]

Δυστυχώς, οι ιστορικές εξελίξεις και τα γεγονότα (διαρκής δανεισμός, ωμή παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων στα Ελληνικά πράγματα με χαρακτηριστικό γεγονός τον αποκλεισμό του Πειραιά το 1854) φρόντιζαν να υπενθυμίζουν στον Νεοέλληνα την απόλυτη εξάρτησή του κράτους του από τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις και την αδυναμία του να βρει ευδιάκριτο στίγμα, τόσο πολιτικό όσο και πνευματικό, στην Ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Αποκορύφωμα αυτής της διαπίστωσης ήταν ο καταστροφικός Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897. Η παρ' ολίγον ολοκληρωτική καταστροφή προσγείωσε ανώμαλα της μετα-επαναστατικές ψευδαισθήσεις, έγινε όμως και η αφορμή για την έναρξη της πιο θριαμβευτικής περιόδου της νεοελληνικής ιστορίας.

Κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, η Ελληνική επικράτεια υπερδιπλασιάζεται και για πρώτη φορά η Ελλάδα θεωρείται ως υπολογίσιμη πολιτική και στρατιωτική δύναμη. Ιδιαίτερος μετά την συνθήκη των Σεβρών, το 1920, τα εθνικά οράματα διαμορφώνουν την Μεγάλη Ιδέα της Ελλάδος των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών. Όπως γίνεται πάντα, ο πλούτος και η αισιοδοξία ενεργοποιούν πνευματικές δυνάμεις, αλλά, αμφίδρομα, και ενισχύονται από αυτές. Η Ελλάδα, μέτοχος πλέον των εξελίξεων σε Βαλκάνια και Αιγαίο, αναζητά την ιδιαίτερη πολιτιστική της ταυτότητα, γεγονός που οδηγεί, ως προς την μουσική, στην δημιουργία της Νεοελληνικής Εθνικής Μουσικής Σχολής.

Με τον όρο αυτό περιγράφεται όχι μόνον το σύνολο της μουσικής έντεχνης δημιουργίας εκ μέρους Ελλήνων συνθετών στην αρχή του 20ού αιώνα, αλλά και οι βασικοί προσανατολισμοί της νεοελληνικής μουσικής δημιουργίας. Βασική αρχή της υπήρξε η επιστροφή στο πλουσιότερο μουσικό απόθεμα της παραδοσιακής και της Βυζαντινής μουσικής. Χωρίς αμφιβολία, οι Έλληνες μουσικοί δημιουργοί, απελευθερωμένοι από συμπλέγματα και αφελείς διαχωρισμούς μουσικών ιδιωμάτων, βρέθηκαν σε θέση να θέσουν τις βάσεις μιας δημιουργικής σύνθεσης. Αποδεχόμενοι πλήρως την πλούσια μελωδία της Ελληνικής μουσικής με τις βαθύτατες ιστορικές ρίζες της, χρησιμοποιούν την Δυτική αρμονία και την χρήση των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας, προκειμένου να αναζητήσουν στον χώρο της Ευρωπαϊκής έντεχνης μουσικής ένα νέο και πρωτότυπο στίγμα. Παράλληλα, η Νεοελληνική Εθνική Μουσική Σχολή με ηγέτη τον Μανώλη Καλομοίρη, ταυτίζεται απολύτως με τα ιδεώδη του δημοτικισμού, επιθυμώντας να αναζητήσει στην παράδοση τα στοιχεία εκείνα που μπορούν να εξελιχθούν.

Το 1901, ο επιφανής Επτανήσιος σύνθετης Γεώργιος Λαμπελέτ καλούσε τους Έλληνες δημιουργούς να ακολουθήσουν το λογοτεχνικό παράδειγμα του Σολωμού, του Παλαμά και του Κρυστάλλη και να προσπαθήσουν να συνδυάσουν τις επιδράσεις της παραδοσιακής Ελληνικής μουσικής με τις μεθόδους και τις τεχνικές της δυτικής αρμονίας, της πολυφωνίας και της αντίστιξης.

Το πολύ ενδιαφέρον της υπόθεσης αυτής είναι πως τα ιδεώδη που γονιμοποίησαν την μεγάλη αυτή προσπάθεια ήταν πολύ ευρύτερα από καλλιτεχνικά. Οι Έλληνες συνθέτες της Εθνικής Μουσικής Σχολής φάνηκαν άκρως ευαίσθητοι στους παλμούς ενός ολόκληρου λαού που αναζητούσε θέση στο μέλλον της Ευρωπαϊκής κοινωνίας αλλά και δικαίωση όλων των αγώνων και των θυσιών που είχαν προηγηθεί. Το ενδιαφέρον τους δεν περιορίστηκε στην αναζήτηση της μουσικής πρωτοτυπίας. Αισθάνθηκαν εκφραστές και συνοδοιπόροι μιας ευρύτερης εθνικής και πνευματικής προσπάθειας που αγκάλιαζε όλους τους αλύτρωτους Ελληνικούς πληθυσμούς πέραν της Ελληνικής επικράτειας. Και τον πόθο αυτό, μόνον ένας Μικρασιάτης όπως ο Μανώλης Καλομοίρης θα μπορούσε να τον νιώσει μέχρι στα τρίσβαθα της ψυχής του. Στο πρόγραμμα που συνόδευε την πρώτη συναυλία με έργα του που δόθηκε στην Αθήνα το 1908, έγραφε:

«Ο σύνθετης ονειρεύτηκε να φτιάξει μία αληθινά εθνική μουσική, βασισμένη από τη μια μεριά στη μουσική των αγνών δημοτικών τραγουδιών μας, μα και στολισμένη από την άλλη με όλα τα τεχνικά μέσα που μας χάρισε η αδιάκοπη εργασία των προοδευμένων στη μουσική λαών, και πρώτα πρώτα Γερμανών, Γάλλων, Ρώσων και Νορβηγών. ...Και αυτός πρέπει να είναι ο σκοπός κάθε αληθινά εθνικής μουσικής: Να χτίσει το παλάτι όπου θα θρονιάσει η Εθνική ψυχή».

[page_end]

Κορυφαίο δείγμα αυτής της επιλογής αποτελεί η «Συμφωνία της Λεβεντιάς», που ολοκληρώθηκε το 1920. Σε αυτήν περιλαμβάνεται και η περίφημη συμφωνική εκδοχή του ύμνου «Τη Υπερμάχω», όπου εκφράζεται συγχρόνως η Βυζαντινή κατάνυξη και η εθνική ανάταση ενός λαού, που διάγει την πιο ευφρόσυνη περίοδο της σύγχρονης ιστορίας του.

Μανώλης Καλομοίρης

Για να γίνει φανερό πόσο στενά συνδέονται οι άνθρωποι και οι λαοί μέσα στο ιστορικό γίγνεσθαι, πρέπει να ληφθεί υπόψη πως, σε ολόκληρη την Ευρώπη, κατά την περίοδο εκείνη, παρατηρείται μια στροφή προς τις εθνικές μουσικές παραδόσεις. Κατά την εποχή αυτή, οι μεγάλες Ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες διασπώνται και οι πληθυσμοί αναζητούν την ιδιαίτερη εθνική και πολιτιστική τους ταυτότητα. Υπάρχει όμως και κάτι άλλο: Ο μοντερνισμός στη μουσική και τα νέα μουσικά ρεύματα, τα οποία έχουν απορρίψει κάθε τι το παραδοσιακό, μπορεί να συγκινούν ένα περιορισμένο κοινό, μνημένο στη μουσική και έτοιμο να αποδεχτεί ριζοσπαστικές καινοτομίες. Ο μέσος όμως Ευρωπαίος ακροατής στέκεται αμήχανος και πανικόβλητος μπροστά σε ένα εντελώς καινούργιο μουσικό άκουσμα, το οποίον δεν μπορεί να αφομοιώσει και να κατανοήσει. Άμεση αντίδραση αποτελεί

η επιστροφή στις ρίζες, στο γνωστό, στο οικείο. Αναδείχτηκε έτσι μια νέα γενιά Ευρωπαίων συνθετών που αναζήτησε ξανά τους κλασσικούς κανόνες της μουσικής και τους θησαυρούς των τοπικών λαϊκών παραδόσεων.

Το κοσμοπολίτικο πνεύμα της Εθνικής Μουσικής Σχολής δεν έμελλε να συνεχιστεί. Η Μικρασιατική καταστροφή και η ταραγμένη νεώτερη πολιτική ιστορία του Ελληνισμού, με τους διχασμούς και την πόλωση σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, δεν θα ήταν δυνατόν να αφήσει ανεπηρέαστο και τον καλλιτεχνικό χώρο. Δυστυχώς, και η μουσική, έγινε εργαλείο πολιτικής διαμάχης. Η έντεχνη, όπως και η παραδοσιακή μουσική, εμπλουτισμένη πλέον και με το Μικρασιατικό τραγούδι, πήραν ταξικό πρόσημο, γεγονός που, παρά τις μεγάλες προσπάθειες μεγάλων συνθετών όπως, κυρίως ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Μάνος Χατζηδάκης, δίχασε το Ελληνικό κοινό και εμπόδισε την δημιουργική σύνθεση. Τον διχασμό αυτό συμπλήρωσε και η τάση δαιμονοποίησης της Δύσης, ως προξένου εθνικών και πνευματικών δεινών. Έτσι, η παραδοσιακή μουσική διεκδίκησε κατ' αποκλειστικότητα τον τίτλο της γνήσιας Ελληνικής μουσικής, αποκλείοντας κάθε έντεχνη Δυτική επιρροή, η οποία, σύμφωνα με θεωρίες περίεργες, ανιστόρητες και άκρως αντικαλλιτεχνικές, βάλθηκε δήθεν να αλλοιώσει την Εθνική και πολιτιστική μας ταυτότητα. Αντίστοιχα, οι θιασώτες της μουσικής με τον γενικευμένο τίτλο «κλασσική», απέρριψαν κάθε τι το παραδοσιακό ως γραφικό, αναχρονιστικό και

παρωχημένο.

Το μόνο αναμφισβήτητο γεγονός είναι πως η ιστορία συνεχίζει να πορεύεται μέσα από ζυμώσεις και νέες συνθέσεις. Ποτέ δεν θα πάψει η ανάγκη ισορροπίας ανάμεσα στις ρίζες και το άνοιγμα του σε μια σύγχρονη, πολυπολιτισμική κοινωνία με πρωτόγνωρες ανάγκες και συνθήκες. Μόνον η διαρκής εμβάθυνση στην ιστορική και πνευματική διαδρομή ενός λαού εγγυάται την δυνατότητα φιλτραρίσματος και διακρίσεως ανάμεσα στην διατήρηση του παλαιού και την πρόσληψη του νέου. Η Ελληνική μουσική πραγματικότητα, παρά τις διαρκείς τάσεις πολώσεως, παρουσίασε λαμπρά δείγματα δημιουργικής σύνθεσης των δύο αυτών τάσεων, με χαρακτηριστικές περιπτώσεις τον Δημήτρη Μητρόπουλο και τον Νίκο Σκαλκώτα, στον οποίον είναι αφιερωμένο το τρέχον έτος. Και στους δύο, η πρόσληψη της παράδοσης έγινε με τρόπο δημιουργικό και άκρως πρωτοποριακό, καθιστώντας τους πρέσβεις της γνήσιας Ελληνικής Τέχνης παγκοσμίως.

Όλα δείχνουν πως, αν και μικρός λαός, είμαστε σε θέση να προσφέρουμε στον παγκόσμιο πολιτισμό διαρκείς εκπλήξεις. Το αποτέλεσμα όμως δεν είναι εγγυημένο. Όπως όλα τα πράγματα στη ζωή αυτή, έτσι και στη μουσική, τα μεγάλα κατορθώματα επιτυγχάνονται με τον συνδυασμό ταλέντου, εργατικότητας και συστηματικότητας. Το πρώτο φαίνεται πως το διαθέτουμε άφθονο. Μακάρι να

ενστερνιστούμε και τα άλλα δύο, μακριά από εμμονές και ιδεοληψίες. Το αποτέλεσμα θα κρίνει το πνευματικό και ιστορικό μέλλον μας._

<http://bit.ly/2MHIEJJ>